

לשוננו לעם

עורכים: א' איתן ומ' מדן

כרך לו, תשמ"ה

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

עקיבא בן-עזרא

תוספת מלים

(המשך)

נ א ו ם — דיבור.

"וְהִלְזָה בְּרָכוֹ בְּנֵיאוּמִים" ("ידיעות" ב', רלג).

נ א ו ר — איש משפיל.

"ואני אשים דברתי אך אל הנאורים" (יעקב צבי שפרלינג, "נגה הירח" א', חוב' ג', 36, הערה. לבוב תרל"ב).

כנעני אינו מצטט.

נ א ר — התפעל, היה לנאור.

"כל כן התנארו עד כי התנערו מכל לימוד" ("נגה הירח", שנה ג', חוב' ב', 26, תר"ם)

נ ב י ח — נביחה.

"שנס ליחו וסר נביחו" (י"י הוז, "ידע-עם" ט', ע' 33).

נ ב ר ש — נברשת, מנורה.

"יען לכל דורש / היה נר וְנִבְרַשׁ" (מנחם בן סרוק, "ספר הרקמה", מהדורת וילנסקי, תרפ"ט, ע' קמב). יהודה בן בלעם הוא האומר, שבעל החרוז הוא מנחם (עי' בהערת וילנסקי שם).

כנעני אינו מביא את המקור

נְכִישָׁה — נכרשת.

"הדומה לאבן הראשה / המאירה בַּעֲשֵׂיֶשֶׁה / וּבְגִדוֹל נָר
נְבִרְשָׁה" (מכתב מתקופת הגאונים; מהדורת א' קוליי,
JQR פרך י"ח, ע' 403).

נ ג ד — הפעיל, שפך, עפ"י הארמית דניאל ז, י! נָהַר דִּי-נֹר נָגַד
(וְנָפַק).

"פְּלָגֵי זֵיל הַנְּגִיד יִשְׁבְּקָשָׁה כְּנָהַר" (הקליר (?), "סיני"
ס"ב, חוב' א-ב, כ"ט; שנה ל"ב, תשי"א).

נָגְהָה — נוּגָה, אור.

"כְּהָרוּ וְרָהֲבוּ הָכָרוּ מִנְּגַהַת עָנָן בְּסוֹפּוֹת" (מיוחס לרס"ג,
"מלילה" IV-III, תש"י, ע' 180). זולאי מפרש: "אפשר
שפולם לשון אור וזוהר, ואפשר שרהבו ר"ל: נתמלאו
גאון וכוח, והברו ל' הוכרי שמים (יש' מז, יג), ר"ל:
נתמלאו רוח נבואה, או ל' הברה ודיבור" (מ' זולאי,
האספולה הפייטנית של רס"ג, תשכ"ד, ע' קנו).

נ ד כָּךְ — בינוני פֶּעַל, בנוי נדבך על נדבך.

"עֵינָהּ מְנַדְבֶּכֶת גְּזִית עַל אַרְמְנוֹתֶיהָ נִשְׁקֶפֶת" (י"ל ביאלר,
אשדות ימים, תשי"ז, ע' 264).

פנעני אינו מביא את המקור.

נָדַף — ריח.

"וּמְבוֹשָׁמִים בְּיָרְאָה וְנָדַף רִקְחִים" (פיוטים לר' שמואל
השלישי, גנזי שכטר ג', תרפ"ח, ע' 111).

פנעני מביא ציטטות מן המאוחרים.

אבינרי ב"גנזים מגולים" מביא נֶרְף מ"אוצר השירה והפיוט",
הארץ" ט' בחשרי תשי"א.

נְהוּי — נהי, מספד.

"ולא נֶהָ בָּהֶם. ולא יהיה נהוי וספוד במספד במתיהם"
(ר' אליעזר מפלגנצ, יחז' ז, יא).

נוֹזְלִים — פינוי למים הנוזלים.

"ובל יתְּעַרְבוּ בְּהֶמָּה נוֹזְלוֹתָיו" (י' מרקוס, גנוי שירה
ופיוט, תרצ"ג, ע' 82).

נָוֵל — גולות.

"ובשֶׁאוֹן הַנֶּכֶר הַבְּדִלָּה בֵּין יַפְעָה וְנָוֵל בֵּין טְהוֹר וְסָחִי"
(י"ל ביאלר, שם, ע' 212).

נוֹף — טפטוף. כפי הנראה עפ"י משלי ז, יז.

"וְהַנוֹף וְהַנוֹדֵף וְהַנֶּעֱם וְהַנּוֹאֵי לְנֹצְרֵי נֹצְנֵיךְ וְהַעֲשֶׂר וְהַכְּבוֹד
מִלְּפָנֶיךָ" ("מאוצר השירה והפיוט", "הארץ", בספטמבר
1950).

נְזִיזוֹת — גאות, עפ"י הארמית (ויקר' פ' צ"ו).

"ושרא לי מר על נזיזותי" (תשובות מהר"י ווייל, סימן
קל"ח).

פנעני מביאו במשמעות "תכונת הדבר הזו".

נְזוּם — שיש בו נזם.

"יְדִיָּה צְמוּדִים וְאַפָּה נְזוּמָה" (י"ח אל-בג, פנף רננים,
ניו-יורק תש"ב, ע' 16).

נזר — הנזיר, הפעיל, הכתיר.
"עמק מכתירים ומנוזירים" (י' מרקוס, גנזי שירה ופיוט,
ע' 95).

אבן-שושן מביא במשמעות אחרת, וכנעני אינו מביא את המקור.

נחם — נחמה, נוחם
"הבו לגו מרצוע ולנפש מזור ונחם" (י"ל ביאלר, שם, ע'
51).

נכיסה — שחיטה (בארמית נכס = שחט).
"בזכות נעקד פשה לנכיסה" (יוסף אלברדאני, "מחזור
החיוזונים", דף קסב, ב).

נפש — נפעל, יציאת הנפש.
"ואמרו שהוא ימות ביומו בזיעה קרה ויגר וינפש"
(רמב"ם, ס' "סמי המות והרפואות כנגדם", תר' ר' משה
אבן תבון, 1948; ירושלים תשי"ב).
כנעני וא"ש מביאים במשמעות נוח.

נץ — צאצא, כינוי לבן.
"הגמל משנהו שף ניצי אחיקם ושפן,
וכפרשת שפיפון הנה לשפופן" (מיוחס לרס"ג, 175).
זולאי מפרש: "משנהו של הגמל הוא השפן (מדוי). שף, נשך, מל' ואתה
תשופנו עקב, (בר' ג, טו). אחיקם ושפן היו בדורו של יאשיהו (מ"ב כב),
וניציהם (צאצאיהם) הם עולי בבל, שעמד עליהם המן להשמידם. וכפרשת,
פארס (מל' וכצפעוני יפריש, מש' פג, לב). לשפופן, למרדכי שהיה משבט
בנימין (דהי"א, ח, ה)" (האספולה הפייטנית של רס"ג קנ"ב).

נצב — הפעיל ע"ד השלמים, העמיד לנציב.

"וְךָ בְּרָצוֹנוֹ יִצְבֵי / יִיטִיב וַיִּשְׁפִּיר קֶצְפִי / הִנָּצַב מִמֶּשֶׁל
בְּנִצְיָבִי" (ר' שמואל השלישי, "הארץ", 27/2/53).
ה' שהוא זך ירצה בי, והוא ייטיב וישפיר את קצב חיי,
והוא יעמיד יסוד המלוכה.

פנעני אינו מביא את המקור.

נצר — בינוני פעל, עשוי נצרים.

"יֹושֵׁב עָלַי גַּחַל וּבָפִיו חֲלִילוֹ הַמְּנַצֵּר" (אצ"ג, לוח
תשי"ח, י"ג).

נקנק — פיעל, עשה נקניקים.

"תִּבְחַשׁ וְגַם תִּנְקַק הַלֵּל בְּכָל מְלֵל" (זילברשלג, פרשים,
20).

נעם — נועם.

"וְעַל נִפְשֶׁךָ מְשׁוֹשׁ חֲדָנָה וְנָעַם" (כלב אפנדופולו, שירי
אהבות מהתקופה הביזנטית, ספר היוכל של "הדואר",
תשי"ב, ע' 275).

נעץ — נעץ, חריץ.

"בֵּינֹת חֲרִיצֶיךָ וּבְנַעֲצֶיךָ" (דיואן שלמה דאפיירה, ח"א,
ע' 56, ש' 58).

פנעני מביאו במשמעות אחרת.

נפח או נפחה — נפיחה, נשיבה.

"וְלֹא יִמָּסוּ מִנְּפִיחַת לְהַבּוֹתֶיהָ" (י' מרקוס, ע' 82).

נ פ ץ — הַנְּפִיץ, שבר.
"יְפִיץ יְנַפִּיץ מוֹנִיךְ תוֹךְ בּוֹעֵרָה" ("פיוטים ופייטנים",
מהד' ש' ברנשטיין, ירושלים תש"ג, ע' 98).

נ ק ש — הפעיל ע"ד השלמים, הפה, עפ"י תה' קט, יא, ושם
בניין פיעל).

"לְנוּ כְּנִשָּׂה הַנְּקִישׁ" (יוסף מרקוס, שם 55).
כנעני אינו מביא את המקור.

נ ק ש ן — איש השם מוקש, עפ"י תה' לח יג.
"באחרונה נצח הנקשן שלי" (נחום סוקולוב, במראות
הקשת, 393).

נ ש ך ה — משב.
"שְׁמוֹנֵת יְגֵהִי מַעְלוֹתֵי חוֹשָׁה כְּנִשְׁבַּת קָדִים / וְקוֹלֶךְ בְּרוּכֵי
מִים הָאִיר מְדַרְךְ הַקָּדִים" (מיוחס לרס"ג, 178).
[על יְגֵהִי (מן יְגָה = אור) ע' "לשוננו לעם" מחזור לב, עמ' 232].

נ ש י ם — נשימה.
"אַקְשִׁיב לְנִשְׁיִם רְגָבִי עֲפָרְךְ" (י"ל ביאלר, שם 134).

נ ש ם — הפעיל, עשה שממה.
"אַז בְּלָה וְהִינְשִׁים" (הקלירי (?), "סיני" ס"ב, חוב' א-ב,
ש' 83).

נ ש ר — הפעיל ע"ד השלמים, עלה כנשר.
"אֲמָרִי לְיִלְדֶךָ שְׁיִתְהִים וַיְנַשִּׁיר" (יהודה קרני, לאם,
"הארץ", שבט תש"ז).

נְשָׁרָה — נשורת.

”בְּהִתְעוֹרָר נְשָׁרַת עָלַי-נְחֹשֶׁת” (ביאלר, שם 57).

נְתוּז — קילוח.

”זָרַם סְרוּחַ וּמְזֶהֶם פָּרִץ וְהִתִּיז נְתוּזִים” (שאול

טשרניחובסקי, ראי אדמה, ירושלים 1940, עמ' 95).

בכנעני יש במשמעות אחרת.

ע ד ו א ב י נ ר י

הַקְצַעְקָה?

מה דינן של בי”ת וכ”ף שנאיות הפאות אחרי ה”א השאלה? התהיינה דגושות אם לאו? לכאורה נראה, פי לפי הפלל (שוא אחרי חטף) צריכות האותיות בי”ת וכ”ף להיות רפות, ואילו היותן דגושות הוא יוצא מן הפלל. אבל מן הדוגמאות שתבואנה פאן יוצא, שדוקא האותיות הדגושות הן הפלל, והרפות הן במיעוט.

עמוס חכם שלח לי את כל הדוגמאות, שבהן תבוא אות שנאית דגושה אחרי ה”א השאלה, ולאו דוקא האות בי”ת או כ”ף:

הֶלְבֵן מֵאֵה-שְׁנָה יְנֹלֵד (בר' יז, יז), הַקְצַעְקָה הִבְאָה אֵלַי (בר' יח, כא), הִקְתַּנְתָּ בְּנֵךְ הִיא אִם-לֹא (בר' לז, לב), הִקְמַחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים (במ' יג, יט), הִקְאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה' (ש"א י, כד), הִקְאִיתֶם הָאִישׁ הָעוֹלָה הַזֶּה (ש"א יז, כב), הִקְמֹת נְבֵל יְמוֹת